

Измамната престижност

В българската реч съществуват доста думи, които постоянно дразнят с това, че ударенията в тях се поставят неправилно. Причините за този факт са различни, но крайният резултат винаги е неправилен изговор, който доста често се оказва заразяващ за мнозина.

Когато навремето думата наука започна да се изговаря поради непреодолени диалектни навици неправилно с ударение на първата сричка - нАука, решихме, че това е просто изолиран случай и че не заслужава специално внимание. По-късно към него се добави обаче и неправилният изговор на производното прилагателно *научен* пак с ударение на първата сричка - нАучен, а още по-късно дори то се включи като съставка и в сложни думи като *научно-технически*, *научно-изследователски* и други, като запази ударението на неподходящото място.

Описвам тази ситуация отпреди няколко десетилетия, която стана повод за множество писания по страниците на печата, останали обаче почти напълно незабелязани. Дори тогава ми хрумна идеята, че неправилният изговор се възприема от мнозина като престижен. След като водещи политически фигури говорят така, явно трябва да се съобразяваш с техния начин на говорене и да се стремиш да му подражаваш. И така механичното, безкритично приемане води до повтаряне на грешното. Надеждата ми по-късно беше, че след настъпилите промени естествено ще отпадне и този изговор и че ще се върнем масово към правилното наУка, наУчен с ударение на втората сричка.

За съжаление не стана така. Или поне то не се случи в очакваните размери. Вярно е, че повечето политици се смениха, но неправилният изговор си остана и сега може да се чуе и от трибуната на парламента, и от електронните медии, и на различни публични прояви.

Неправилният избор на първата сричка за ударението при думата родина - рОдина, също беше направен отдавна и заради това е съвършено естествено, че и за него са писани немалко обяснения и тълкувания. Причината за появата му беше, че така думата се изговаря в руски. Тоест и в този случай пак можеше да се говори за престижност на грешката, която мнозина не осъзнаваха като грешка, а само като образец. Днес положението с тази дума е малко по-различно. Тя относително рядко се изговаря неправилно, тоест все по-често ударението нормално се поставя на втората ѝ сричка - родИна, както го изискват правилата на книжовния български изговор. Случаите на невярно произнасяне обаче все пак не са съвсем изолирани.

Най-странно е положението с чуждата дума *политика*. Тази дума в българския език трябва да се изговаря с ударение на предпоследната сричка, макар че може много често да я чуем с ударение на втората. Обърнете внимание, че тук говорим за изговора на една чужда дума, която се е наложила в международната лексика. В почти всички езици тя съществува, макар и да се изговаря по различен начин.

Решаващо за правилния изговор с ударение на предпоследната сричка - политИка, е обстоятелството, че така думата се изговаря в гръцки, където се е родила. В руския език обаче нейното ударение е било преместено на втората сричка - полИтика. Тъкмо този изговор за нас е погрешен и не бива да се допуска. Явно, в по-ранен период описаното изговаряне се е възприемало също като престижно поради засиленото руско влияние в езика ни. Поради тази причина и множеството бележки, изписани по този въпрос, са били отминавани без особено внимание.

Включването на този изговор в речта на много политици днес обаче озадачава, защото показва, че те просто не си дават сметка за произхода на думата и затова я изговарят неправилно. Като мислим за тяхното слово обаче, трябва да си дадем сметка, че то, независимо от критиките, също се приема от мнозина като престижно и следователно за образец. Така погрешният изговор отново, вече по свършено други причини, става привлекателен за много хора и грешката все повече се шири. А така се вреди и на българската реч.